

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертаційну роботу *Юрка Ігоря Сергійовича*
«Інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс
інноваційного розвитку підприємств»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка**

Актуальність теми дослідження

За сучасних умов євроінтеграції та посилення глобальної конкуренції все більшого значення для забезпечення стійкого розвитку українських підприємств набувають нематеріальні ресурси, серед яких провідне місце посідає інтелектуальний капітал. Саме знання, професійні компетентності працівників, інноваційний потенціал, організаційні практики та система взаємовідносин із зацікавленими сторонами дедалі частіше визначають конкурентоспроможність суб'єктів господарювання як всередині країни, так і на світовому рівні. Традиційні фактори виробництва поступово втрачають домінуюче значення, поступаючись місцем інтелектуальним активам як ключовим джерелам створення доданої вартості та інновацій. Особливої ваги проблема ефективного управління інтелектуальним капіталом набуває в умовах цифровізації економіки, прискорення технологічних змін і підвищення ролі інновацій у забезпеченні економічного зростання. Для українських підприємств зазначене питання є особливо актуальним з огляду на необхідність підвищення конкурентоспроможності, адаптації до європейських стандартів ведення бізнесу та активізації інноваційної діяльності. Водночас на багатьох підприємствах інтелектуальний капітал залишається недостатньо інтегрованим у систему стратегічного управління, що обмежує можливості його використання як чинника розвитку. Недосконалість методичних підходів до оцінювання, формування та використання інтелектуального капіталу ускладнює прийняття ефективних управлінських рішень у цій сфері. Важливим завданням стає визначення механізмів трансформації інтелектуального капіталу в конкретні результати інноваційної діяльності та довгострокові конкурентні переваги підприємства. Особливий науковий і практичний інтерес становить дослідження взаємозв'язку між рівнем розвитку інтелектуального капіталу та здатністю підприємства генерувати, впроваджувати й комерціалізувати інновації. Все перелічене обумовлює необхідність поглиблення теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо управління інтелектуальним капіталом як стратегічним ресурсом інноваційного розвитку підприємств.

Актуальність обраної дисертантом тематики дослідження підтверджується її відповідністю планам науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету, що виконувалися протягом останніх років. А саме, дисертацію виконано в межах науково-дослідних тем «Теорія і практика сталого розвитку: держава, бізнес, громада» (державний реєстраційний номер 0120U104957, 2020-2023 рр.) та «Економіка та суспільство: сталий, інноваційний, цифровий розвиток» (державний реєстраційний номер 0125U001426, 2025-2028 рр.). Відповідні довідки з конкретизацією внеску дисертанта у розкриття змісту кожної теми наведено в додатках до дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

В якості теоретико-методологічного підґрунтя дисертаційної роботи обрано фундаментальні положення економічної теорії та теорії людського капіталу, дослідження у сфері інноваційного розвитку та економіки знань, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячених обґрунтуванню шляхів активізації інноваційного розвитку підприємств країни задля досягнення позицій ефективного управління інтелектуальним капіталом. Нормативно-правову базу дослідження склали чинні законодавчі й нормативно-правові акти Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, органів державної влади та місцевого самоврядування України, офіційні документи Світового банку, Організації об'єднаних націй, Міжнародної комісії з довкілля і розвитку, Міжнародного союзу охорони природи. Фактологічну базу дисертації було сформовано шляхом обробки статистичних даних Держстату України, аналітичних і статистичних матеріалів суб'єктів господарювання, відображених на офіційних сайтах, особистих спостережень автора.

Сформульовані у дисертації висновки та практичні рекомендації характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості та достовірності. Їх отримано на основі комплексного дослідження проблематики управління інтелектуальним капіталом із застосуванням системного підходу та логічно взаємопов'язаних методів наукового пізнання. Вагомість одержаних результатів забезпечується ґрунтовним опрацюванням наукових джерел, критичним осмисленням наявних теоретичних концепцій і сучасних методичних підходів. З цією метою в роботі використано систему наукових методів і прийомів. Так, системний аналіз було застосовано для уточнення сутності терміну «інтелектуальний капітал підприємства», обґрунтування ключових тенденцій, що визначають стан та перспективи розвитку

інтелектуального капіталу в країні, систематизації інструментарію оцінювання структурних компонентів людського капіталу підприємства. Метод логічного узагальнення дозволив здійснити структурування інтелектуального капіталу підприємства за компонентами. Використання методів абсолютних, відносних і середніх величин, аналізу рядів динаміки та структурних зрушень дозволило здійснити оцінювання тенденцій розвитку структурних компонентів інтелектуального капіталу в країні на основі світових і національних індикаторів. Метод експертних оцінок було використано для визначення рівня впливу ризиків на розвиток інтелектуального капіталу підприємства. Історико-логічний метод було покладено в основу дослідження еволюції теорії інтелектуального капіталу підприємства у глобальному вимірі. Методи аналізу та синтезу дозволили здійснити діагностику структурних компонентів інтелектуального капіталу національних інноваційних підприємств. Діалектичний підхід став основою для виявлення взаємозв'язків між інтелектуальним капіталом та активізацією інноваційних процесів на рівні підприємства. Системно-функціональний підхід дозволив обґрунтувати моделі інтелектуального капіталу підприємства та його впливу на інноваційний розвиток, організаційно-управлінські технології розвитку інтелектуального капіталу підприємства. Монографічний підхід використано для систематизації принципів управління інтелектуальним капіталом підприємства. Сценарний підхід покладено в основу обґрунтування ключових напрямів інноваційного розвитку та ефективного управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи І.С. Юрка дозволило дійти висновку, що під час виконання дослідження автором повною мірою реалізовано поставлену мету, успішно вирішено визначені наукові завдання та отримано результати, які відзначаються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю й належним рівнем практичної апробації. Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що вони розширюють і поглиблюють теоретичне розуміння теорії людського капіталу суб'єкта господарювання як головного драйверу його інноваційного розвитку.

Дисертаційна робота І.С. Юрка містить такі елементи новизни:

сформовано понятійно-категорійний апарат дослідження, зокрема окреслено послідовність і циклічність етапів розвитку та використання інтелектуального капіталу підприємства, які охоплюють процедури формування, інституціоналізації, комерціалізації, синергії, відтворення та розвитку (с. 46-47). За умови, що керівництво підприємства буде послідовно реалізовувати визначені в роботі етапи, це сприятиме прискоренню процесів

нагромадження інтелектуального капіталу, інноваційному зростанню, посиленню конкурентних переваг і збільшенню вартості суб'єкта господарювання;

окреслено структурні компоненти інтелектуального капіталу підприємства, які складаються з людського, структурного (організаційного), соціального, споживчого (клієнтського), управлінського та інноваційного капіталу, що тісно пов'язані між собою (с. 61-70). Посилення заходів щодо інвестування у розвиток кожного структурного компоненту інтелектуального капіталу стане умовою формування доданої вартості підприємства та створить підґрунтя для комплексного оцінювання його інноваційного потенціалу й визначення дієвих механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на ринку;

запропоновано структурно-функціональну модель інтелектуального капіталу підприємства, яка ділить компоненти інтелектуального капіталу на два блоки – інформаційний (процеси генерування нових знань, сприятливе середовище для інноваційного розвитку, ефективна внутрішня комунікація) й управлінський (система комунікації зі стейкхолдерами, розробка та реалізація інноваційної стратегії розвитку), визначає їх взаємний вплив та потенціал для активізації інноваційного розвитку (с. 79-89). Впровадження моделі створить умови для раціонального розподілу ресурсів між компонентами інтелектуального капіталу, оптимізації внутрішніх бізнес-процесів, зміцнення відносин з клієнтами та партнерами, забезпечення соціально відповідальної спрямованості діяльності підприємства;

обґрунтовано методичний підхід до оцінювання структурних компонентів інтелектуального капіталу підприємства, що ґрунтується на поєднанні багатокритеріальної оцінки, заснованої на інтеграції кількісних і якісних показників та врахуванні міжкомпонентних зв'язків між людським та структурним (організаційним) капіталом (с. 101-110). Орієнтація на даний підхід дозволить підвищити точність процедур оцінювання тенденцій нагромадження людського капіталу на індивідуальному та організаційному рівнях, обґрунтованість управлінських рішень з розвитку кожного структурного компоненту інтелектуального капіталу і економічну ефективність діяльності підприємства;

сформульовано методичний підхід до комплексного оцінювання тенденцій розвитку інтелектуального капіталу на державному рівні, який базується на застосуванні міжнародних і національних індексів для ґрунтового визначення тенденцій розвитку інтелектуального капіталу на рівні країни та динамічному порівняльному аналізі досягнутих позицій у глобальному (порівняно з країнами-лідерами) та регіональному (порівняно з сусідніми країнами) вимірах (с. 134-148). Такий підхід дозволить виявити

потенціал розвитку кожного зі структурних компонентів інтелектуального капіталу, підвищити обґрунтованість стратегічних рішень і буде сприяти ефективному формуванню державної інноваційної політики;

запропоновано концептуальний підхід до формування організаційно-управлінських технологій розвитку інтелектуального капіталу підприємства, що має шестирівневу причинно-наслідкову структуру (вхідні умови; теоретико-методологічне підґрунтя; принципи формування технологій; структура технологій; механізми реалізації; результати), заснований на сформульованих принципах і алгоритмах запровадження технологій управління інтелектуальним капіталом (с. 165-169). Впровадження такого підходу дозволить підвищити адаптивність внутрішньоорганізаційних процесів до швидких змін зовнішнього середовища, активізувати процедури управління знаннями та забезпечити результативність прийняття управлінських рішень щодо інноваційного розвитку підприємства;

обґрунтовано концептуальний підхід до управління внутрішньоорганізаційними знаннями, який передбачає послідовну реалізацію процесів збирання, класифікації, зберігання, розподілу та використання знань в діяльності підприємства на підґрунті розробленої схеми управління внутрішньоорганізаційними знаннями та обґрунтованої послідовності напрямів реалізації системи управління знаннями підприємства (с. 184-189). Використання підходу забезпечить ефективні процеси нагромадження людського капіталу на рівні підприємства, розвиток його інтелектуального капіталу та створить на цьому підґрунті можливості для прискореної побудови в країні економіки знань;

визначено стратегічні напрями інноваційного розвитку підприємства на основі управління інтелектуальним капіталом, які базуються на концептуальному підході до прискорення темпів нагромадження людського капіталу та враховують синергетичний ефект взаємодії структурних компонентів інтелектуального капіталу у процесі формування інноваційної стратегії діяльності підприємства (с. 205-209). Впровадження стратегічних напрямів у систему управління дозволить сформувати на базі підприємства стійку інноваційну екосистему, покликану розвивати таланти всередині трудового колективу та залучати їх ззовні для збільшення інтелектуального капіталу.

Наукове значення та практична цінність одержаних результатів дослідження

Наукова цінність дисертаційної роботи І.С. Юрка полягає у розробці концептуальних основ управління інтелектуальним капіталом як стратегічним ресурсом, конкретизованих у теоретико-методичних підходах та системному

інструментарії його реалізації в умовах інноваційного розвитку підприємств.

Практична цінність отриманих у дисертації результатів полягає у тому, що основні теоретичні положення, обґрунтовані автором роботи, доведено до рівня методичних розробок і прикладних рекомендацій, запровадження яких дозволить спрямувати інтелектуальний потенціал підприємств, установ і організацій на розв'язання стратегічних і тактичних управлінських і виробничо-господарських завдань, забезпечити зміцнення їхніх конкурентних переваг на сучасному етапі інноваційного розвитку. Найбільш вагомими результатами дисертаційної роботи з практичної точки зору є: методичний підхід до оцінювання структурних компонентів інтелектуального капіталу (с. 115-125); концептуальні засади організаційно-управлінських технологій розвитку інтелектуального капіталу підприємства (с. 160-170); концептуальний підхід до управління внутрішньоорганізаційними знаннями (с. 174-186); стратегічні напрями інноваційного розвитку підприємства на основі управління інтелектуальним капіталом (с. 207-211).

Вагомість наукових положень і практичних рекомендацій, сформульованих за результатами дослідження, підтверджується довідками про їх впровадження в практичну діяльність Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (довідка №9307/02/11-01-31 від 07.04.2026 р.), Департаменту «Центр надання адміністративних послуг» Черкаської міської ради (довідка № 0501-06/175 від 31.03.2026 р.), Черкаської філії «Газорозподільчі мережі України» (довідка №870/05 від 07.04.2026 р.), ТОВ «Черкаський завод з утилізації та переробки шин «КРИХТА» (довідка №10-05/539 від 20.02.2026 р.), Консорціуму «СоюзБуд» (довідка б/н), ТОВ «Старвей Продакшн» (довідка б/н). Крім того, результати наукових досліджень автора також використовуються в освітньому процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України, що підтверджується довідкою №442/03-12/12.01 від 01.04.2026 р.

Практичне та теоретичне значення одержаних І.С. Юрком наукових здобутків підтверджується також їхньою апробацією на науково-практичних конференціях.

Повнота викладення наукових положень, матеріалів, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

За результатами наукових досліджень, проведених Ігорем Сергійовичем, опубліковано 15 наукових праць. Серед опублікованих праць 7 статей розміщено у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») та 8 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 6,34 друк. ар., з яких особисто

здобувачеві належать 3,61 друк. ар. Основні положення дисертації отримали апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня, які проводилися в Україні та Естонії. Опубліковані наукові праці автора повною мірою розкривають основні положення дисертаційної роботи, відображають його наукову новизну, ключові результати, сформульовані висновки та обґрунтовані практичні рекомендації.

Дотримання норм академічної доброчесності

Детальний аналіз змісту дисертації та тексту оприлюднених наукових праць І.С. Юрка, в яких висвітлено основні наукові результати дослідження, дозволяє зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація відповідає нормам чинного законодавства та містить всі необхідні посилання на першоджерела. Результати перевірки роботи підтверджують самостійний характер виконаного дослідження, належний рівень наукової етики та коректність використання наукових джерел.

Дискусійні питання та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційна робота справляє загалом позитивне враження завдяки високому рівню теоретичного опрацювання проблематики та практичній спрямованості отриманих результатів. Водночас окремі положення дослідження можуть бути предметом наукової дискусії та потребують додаткового обговорення.

1. У першому розділі дисертації наведено структурно-логічну модель інтелектуального капіталу організації, сформовану на основі узагальнення наукових підходів інших авторів (рис. 1.3, с. 56), тоді як у подальшому автором запропоновано власний підхід до структуризації інтелектуального капіталу підприємства, представлений у табл. 1.3 (с. 61) та віднесений до елементів наукової новизни дослідження. Разом із тим, потребує додаткового обґрунтування логіка переходу від існуючих підходів до авторської структури інтелектуального капіталу, а також критерії виокремлення нових структурних компонентів. Зокрема, у роботі недостатньо чітко розкрито, чому саме управлінський, соціальний та інноваційний капітал доцільно розглядати як самостійні компоненти, а не як складові традиційних елементів інтелектуального капіталу, представлених у науковій літературі. Крім того, дискусійним залишається питання щодо можливого дублювання окремих характеристик між запропонованими компонентами, зокрема між людським, соціальним та управлінським капіталом. У зв'язку з цим доцільним було б більш детально аргументувати теоретичні засади формування авторської

структури інтелектуального капіталу та продемонструвати її переваги порівняно з існуючими підходами.

2. Підрозділ 2.1 дисертації (с. 92-112) присвячено інструментарію оцінювання структурних компонентів інтелектуального капіталу підприємства, де наведено цілу систему кількісних показників, що оцінюють додану вартість підприємства, ефективність людського та структурного капіталу підприємства тощо. Разом із тим, викликає дискусію доцільність настільки детального розгляду зазначеного інструментарію, оскільки в подальших розділах дисертаційної роботи наведені показники фактично не використовуються для проведення практичних розрахунків та аналізу. У роботі відсутні результати апробації запропонованих показників на матеріалах конкретних підприємств, що не дозволяє повною мірою оцінити їхні аналітичні можливості та практичну значущість.

3. У табл. 2.9 (с. 148) автором систематизовано ключові тенденції розвитку інтелектуального капіталу в Україні та окреслено низку проблемних аспектів його формування й використання. Разом із тим у подальших розділах дисертації недостатньо уваги приділено розробці практичних механізмів реагування на окремі із зазначених викликів, зокрема щодо подолання диспропорцій розвитку, підвищення рівня комерціалізації знань та мінімізації негативного впливу кризових чинників. У зв'язку з цим доцільним було б більш повно пов'язати результати проведеного аналізу із запропонованими практичними рекомендаціями.

4. Позитивно оцінюючи запропоновану автором характеристику послідовності напрямів реалізації системи управління внутрішньоорганізаційними знаннями (табл. 3.4, с. 184), варто звернути увагу на окремі дискусійні аспекти її побудови. Зокрема, наведена послідовність містить детальний опис напрямів, їх змісту та допоміжних технологій, однак не відображає пріоритетності впровадження окремих заходів та їх взаємозалежності в межах єдиної системи управління знаннями. Крім того, у таблиці відсутні критерії оцінювання результативності кожного з напрямів, що ускладнює практичний моніторинг ефективності реалізації запропонованих заходів. Недостатньо розкритим також залишається питання ресурсного забезпечення окремих напрямів, зокрема необхідних фінансових, кадрових і технологічних ресурсів для їх впровадження.

5. Науковий інтерес викликає запропонована автором модель стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємства (рис. 3.10, с. 204), яка комплексно відображає основні етапи та інструменти управлінського впливу. Водночас певною мірою дискусійним є надмірно узагальнений характер окремих елементів моделі, що ускладнює її практичне застосування на підприємствах різних галузей та масштабів діяльності.

Зокрема, у моделі не визначено механізму кількісного оцінювання ефективності реалізації окремих управлінських заходів і критеріїв прийняття рішень на етапах контролю й коригування. Крім того, відсутні чіткі взаємозв'язки між окремими складовими інтелектуального капіталу та конкретними стратегічними результатами діяльності підприємства, що обмежує можливість оцінювання впливу кожного з компонентів на досягнення стратегічних цілей. У зв'язку з цим доцільним було б доповнити модель системою кількісних індикаторів та показників результативності, що підвищило б рівень її практичної цінності та прикладної спрямованості.

Незважаючи на перераховані зауваження, стверджуємо, що вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи І.С. Юрка.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність чинним вимогам

Результати дослідження, виконаного на тему «Інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс інноваційного розвитку підприємств», є завершеною науковою працею, присвяченою вирішенню актуальної науково-практичної проблеми, що має важливе значення для забезпечення інноваційного розвитку підприємств та економічного зростання України в сучасних умовах. Отримані результати дослідження та сформульовані висновки мають вагомe теоретичне і практичне значення, містять елементи наукової новизни та сприяють подальшому розвитку теорії й практики управління інтелектуальним капіталом підприємств. Запропоновані в роботі підходи, моделі та рекомендації створюють науково-методичне підґрунтя для підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку підприємств, а також забезпечують можливості для зміцнення їх конкурентних переваг в умовах сучасної економіки.

Опубліковані у відкритому доступі наукові праці здобувача повністю відображають основні теоретичні та практичні положення дисертації. Результати дослідження пройшли апробацію та схвалення під час роботи восьми всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, що проводилися на території України (м. Київ, м. Кропивницький, м. Одеса, м. Дніпро) та Естонії (м. Таллінн).

Використані під час проведення дослідження методи та підходи дозволили виконати дисертаційну роботу на високому науковому рівні. Матеріал викладено аргументовано, логічно, з ґрунтовним використанням графічних елементів. Усі положення, висновки та результати дослідження мають належне обґрунтування та апробацію. Практична цінність отриманих

результатів підтверджується відповідними документальними матеріалами, що відображені у довідках про впровадження, наведених у додатках до дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням вимог академічної доброчесності та загальновизнаних етичних норм наукової діяльності.

Висока якість науково-теоретичного опрацювання теми, ґрунтовність проведених досліджень, достовірність і об'єктивність одержаних результатів, логічність та переконливість сформульованих висновків і рекомендацій, отримана наукова новизна, а також вагоме теоретико-методичне та практичне значення дисертації дозволяють зробити об'єктивний висновок, що дисертаційна робота «Інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс інноваційного розвитку підприємств» за формальними вимогами та змістом відповідає вимогам пп. 6-8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. та основним положенням «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р.), а її автор, Ігор Сергійович Юрко, за результатами публічного захисту основних наукових положень дисертаційної роботи заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
підприємництва, логістики
та менеджменту

Вінницького національного
технічного університету

Міністерства освіти і науки України

Вікторія БОКОВЕЦЬ

Вчений секретар ВУНТУ

К.Т.М., doc.

Анна ВІШНЯК